

РОЗРОБКА АЛГОРИТМУ ПРОВЕДЕННЯ ІДЕНТИФІКАЦІЙНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ

Широке розповсюдження на українському ринку неякісної, фальсифікованої, зокрема контрафактної харчової продукції, розширення експортно-імпортних поставок з'явилося причиною виділення в особливий вид експертної діяльності ідентифікаційної експертизи. Ідентифікаційну експертизу можна розглядати як один з видів товарної експертизи, оскільки об'єктом дослідження в обох випадках є товарні характеристики продукції. Головна відмінність між двома видами експертизи (ідентифікаційною і товарною) полягає в специфіці вирішуваних задач. Ідентифікаційна експертиза направлена на встановлення достовірності товару або його окремих властивостей, виявлення фальсифікованої, зокрема контрафактної продукції. Товарна експертиза вирішує задачі, пов'язані з визначенням відповідності (невідповідності) товарних характеристик продукції (кількісних, якісних та ін.) встановленим вимогам і обґрунтуванням причин виявлених невідповідностей.

Необхідність формування науково-методичних основ ідентифікаційної експертизи продовольчих товарів, вдосконалення засобів і методів її проведення обумовлена наступними причинами. По-перше, появою на українському ринку великого числа імпортованих товарів (національних міцних алкогольних напоїв, морепродуктів, екзотичних плодів і овочів тощо), багато з яких не виробляється вітчизняною промисловістю і є маловивченими.

По-друге, зміна сировинного складу і технологій виробництва багатьох традиційних харчових продуктів призвела до появи товарів з новими споживчими властивостями. У останні двадцять років виробництво харчових продуктів в Україні перемістилося з підприємств з відладженим технологічним циклом, жорстким контролем і кваліфікованим персоналом в

сферу малого бізнесу, де неможливо забезпечити належний виробничий контроль продукції, що випускається.

Третьою важливою причиною є широке розповсюдження на українському ринку фальсифікованих продовольчих товарів. Найчастіше об'єктами фальсифікації в Україні стають алкогольні напої, шоколад, мед, ікра осетрових риб, вершкове масло, мінеральні води і плодово-ягідні соки.

Основними причинами фальсифікації товарів в Україні є недосконалість нормативно-правової бази, відсутність чіткого механізму проведення ідентифікації, недолік кадрів, що володіють необхідним рівнем компетентності для здійснення ідентифікації і виявлення фальсифікованих товарів [6, с. 46; 8, с.7].

Четверта причина - формування в Україні нормативної бази забезпечення прав споживачів. Прийнятий в 1991 р. Закон України «Про захист прав споживачів» гарантував право на «необхідну і достовірну інформацію при придбанні товарів» [2, с. 1].

Для забезпечення цього права необхідний жорсткий державний контроль у всіх сферах, пов'язаних з виробництвом і реалізацією споживчих товарів, направлений на своєчасне виявлення фальсифікованих товарів, інформація про які є свідомо неповною і недостовірною. Виявлення фальсифікованих товарів відбувається при проведенні ідентифікаційної експертизи.

Вперше процедура ідентифікації як необхідний етап оцінної діяльності була передбачена в нормативній документації, що регламентує порядок проведення сертифікації. Згідно ДСТУ 3413-93 «Система сертифікації УкрСЕПРО. Порядок проведення сертифікації продукції» перед проведенням сертифікаційних випробувань орган по сертифікації повинен провести ідентифікацію продукції на приналежність до партії, що заявляється, законність виробництва (для алкогольних напоїв), а також на відповідність вказаному найменуванню [3, с. 5].

У Законі України «Про якість та безпеку харчових продуктів та продовольчої сировини» від 23 грудня 1997 року № 771/9 дано визначення поняттю «фальсифіковані харчові продукти». «Фальсифіковані харчові продукти - це продукти, навмисне змінені (підроблені) та (або) ті, що мають приховані властивості і якість, інформація про які є свідомо неповною або недостовірною» [1, с. 3]. Таким чином, фальсифікація може досягатися двома шляхами: або за рахунок зміни істотних характеристик товару, що грають визначальну роль у формуванні на нього ціни, і надання про них свідомо неповної і/або недостовірної інформації, або тільки за рахунок надання недобросовісної інформації без зміни товарних характеристик (наприклад, надання недостовірної інформації про асортиментну приналежність товару: замість «соковмісний напій» може бути вказаний на упаковці «сок», замість «спред» - «вершкове масло» тощо).

Основною метою фальсифікації є отримання незаконного прибутку за рахунок реалізації товару зі зниженими споживчими характеристиками. Тому наявність «корисливої мети» або «злого наміру» є істотною відмінністю фальсифікації від іншого негативного результату ідентифікації - виявлення нестандартної або дефектної продукції, продукції нижчої якості або невідповідної кількості продукції, зміна споживчих характеристик якої відбувається внаслідок інших, як правило, об'єктивних причин. До таких причин можна віднести недотримання рекомендованих умов транспортування і зберігання, протікання природних процесів при зберіганні (випаровування вологи і летючих речовин, дихання тощо), втрати якості і кількості в результаті виникнення форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) - пожеж, повеней, ураганів тощо.

На рисунку 1 представлений алгоритм встановлення факту фальсифікації товару. На рисунку 2 представлений алгоритм проведення ідентифікаційної експертизи, який встановлює взаємозв'язок ідентифікації та виявлення фальсифікації продукції [7, с. 397].

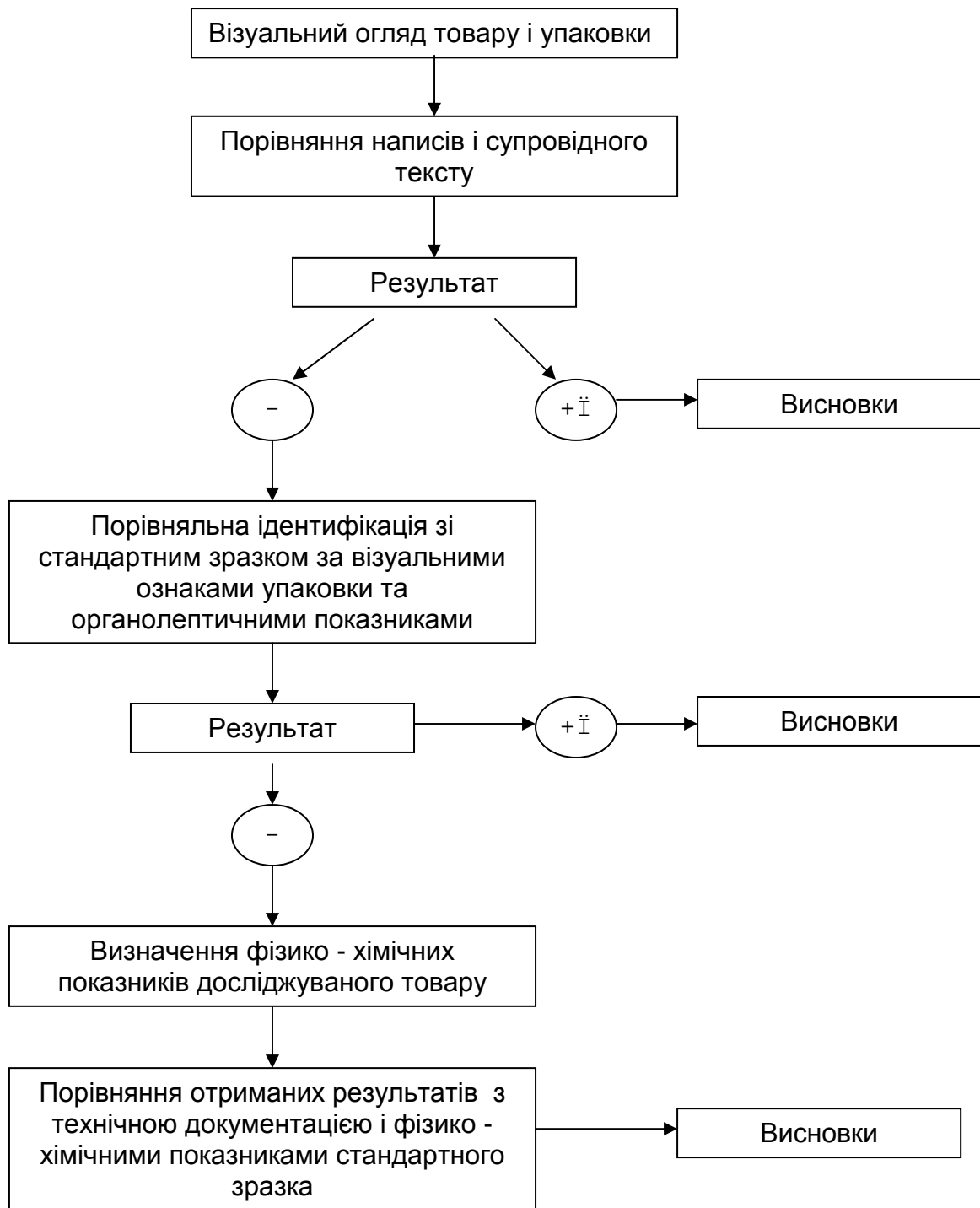


Рисунок 1 - Алгоритм встановлення факту фальсифікації товару

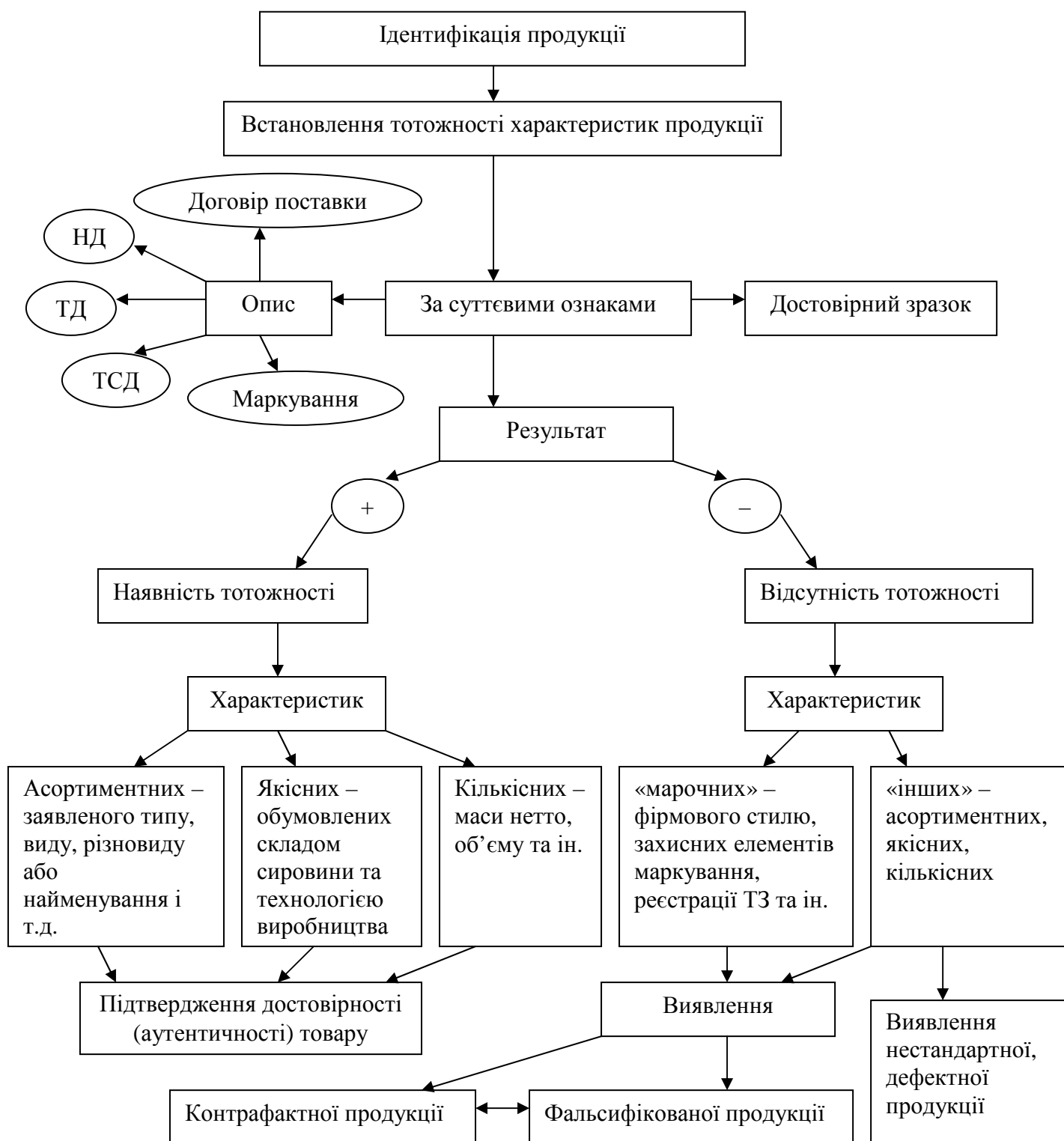


Рисунок 2 – Алгоритм проведення ідентифікаційної експертизи

Асортиментна ідентифікація - це встановлення тотожності асортиментних характеристик, вказаних в маркуванні і/або товарно-супровідних документах і/або умовах договорів, істотним ознакам, властивим групі однорідної продукції, конкретному вигляду, різновиду, певній торговій марці, місцю походження товару і ін. Наприклад, при

асортиментній ідентифікації вин визначають їх природу (виноградне, плодове, медове), тип (столове, спеціальне, ігристе, газоване), групу (сухе, напівсухе, напівсолодке, солодке і т.д.), регіональне походження виноматеріалів, їх сортовий склад, вік (термін витримки) і інші характеристики.

Якісна ідентифікація направлена на встановлення тотожності якісних характеристик, вказаних в маркуванні і/або товарно-супровідній документації і/або умовах договорів, фактичним показникам і градаціям якості, властивим продукції, що ідентифікується.

У завдання цього виду ідентифікації може входити підтвердження відповідності заявлених виробником в маркуванні харчової і енергетичної цінності, складу, особливих способів обробки продукції (наприклад, пастеризації або стерилізації, спеціальних способів очищення і т.п.). Предметом обов'язкового підтвердження є особливі властивості, на які виробник звертає увагу в маркуванні: «без консервантів», «вітамінізований» тощо.

Кількісна ідентифікація - це встановлення тотожності фактичних кількісних характеристик товару відповідним даним, вказаним в маркіровці і/або товарно-супровідній документації і/або умовах договорів. При проведенні кількісної ідентифікації обов'язково повинні враховуватися допустимі відхилення кількісних параметрів (маси нетто, об'єму), встановлені для розфасованої продукції, а для нерозфасованих продовольчих товарів - встановлені норми природних втрат.

Партіонна ідентифікація полягає у встановленні приналежності представленої частини товару (об'єднаної проби, середнього зразка, одиничних екземплярів) до однорідної партії продукції. Під однорідною партією продукції розуміють певну кількість товарів одного вигляду і найменування, вироблених на одному підприємстві протягом однієї зміни, оформлених одним документом про якість і доставлених одним транспортним засобом. Засобами партіонної ідентифікації є певні

маркувальні написи: номер зміни - при маркуванні консервованої продукції, номер пакувальника (укладальника) - при маркуванні кондитерських виробів, точний час виготовлення (кінцевій реалізації) - рік, місяць, день, час в годиннику і хвилинах, номер лота «L» - для багатьох видів продукції, що імпортується, і ін. [4, с.2; 5, с. 3].

При проведенні ідентифікації на відповідність сертифікату аналізують дані (код товару згідно класифікатору продукції (ОКП), код товару згідно Товарній номенклатурі зовнішньоекономічної діяльності (ТН ЗВД), розмір партії, вигляд і найменування продукції, сорт і ін.), що дозволяють віднести конкретний сертифікат до конкретної продукції, яка була сертифікована.

Показники, що використовуються для цілей ідентифікації, повинні відповідати наступним критеріям:

а) бути характерними і специфічними для конкретного найменування, виду або групи однорідної продукції;

б) володіти відносною стійкістю при зберіганні продукції в межах встановлених гарантійних термінів;

в) підробка їх повинна бути технічно неможливою і економічно недоцільною;

г) мати надійні методи визначення, що забезпечують зіставність і відтворюваність результатів.

Пошук показників ідентифікації і об'єктивних методів їх визначення є актуальним завданням сучасної ідентифікаційної експертизи продовольчих товарів.

Литература

1. Закон України «Про якість та безпеку харчових продуктів та продовольчої сировини» від 23 грудня 1997 року № 771/97-ВР.
2. Закон України „Про захист прав споживачів” від 12 травня 1991 р. N 1023-XII.

3. ДСТУ 3413-93. Система сертифікації УкрСЕПРО. Порядок проведення сертифікації продукції.
4. ДСТУ 2296-93. Національний знак відповідності. Форма, розміри, технічні вимоги та правила застосування.
5. ДСТУ 4818:2008. Продукти харчові. Маркування для споживачів. Загальні правила.
6. Голинько О.Н., Левицкая Н.П., Чумак Н.Е. Об актуальности пересмотра законодательно-нормативных документов в сфере безопасности пищевых продуктов//Продукты и ингредиенты. – 2005. - № 2. – С. 46-47.
7. Николаева М.А., Положишникова М.А. Идентификация и обнаружение фальсификации продовольственных товаров: учебное пособие. - М.: ИД«ФОРУМ»: ИНФРА-М, 2009. - 464 с.
8. Юхновский О., Зінченко Л. Продовольче право в Україні: проблеми і перспективи// Голос України № 62 (3812), 5 квітня 2006. – С. 7.

Резюме

Авторы предлагают алгоритм процедур, которые не обходимо проводить для выявления фактов фальсификации и идентификации пищевых продуктов.

Рецензент, канд.. техн.. наук, доцент А. М. Железко